

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 28 juli 1914 kl. 3 e. m.

Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående svenskt initiativ i fråga om åtgärder till avskaffande eller begränsning av spioneriet i fredstid.

Uti en inom andra kammaren avgiven motion nr 159 har herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga i övervägande, huruvida ej initiativ från svensk sida lämpligen kunde tagas i syfte att framföra till internationellt övervägande frågan om spioneriets under fredstid avskaffande eller begränsning samt eventuellt internationell överenskommelse*) för sådant ändamål. *Motionen.*

Beträffande motiveringen för detta yrkande har motionären hänvisat till en av honom vid årets första riksdag väckt motion nr 241, där han anfört följande:

»På militärlitteraturföreningens förlag utkom år 1912 en skrift, benämnd: »det militära spioneriet av generalmajor Klembowski, översättning från ryskan av I. F. Wallin, kapten vid kungl. livregementets grenadjärer». Framställningen är indelad i sex kapitel, som vart och ett avhandlar förnämligast följande ämnen, nämligen målet för det militära spioneriet, vad som menas med spion och karaktäristik av spioner, spioneriväsendets organisation i fredstid, spioneriets organisation i krigstid, olika medel för att åstadkomma förbindelse mellan spioner och trupper samt slutligen spioneri och spioner ur moralisk och juridisk synpunkt. Skriftens första kapitel inledes med följande ord:

Så länge idén om allmän världsfred och avväpning icke lämnat de fromma önskningsarnas område, måste varje land vara berett på krig med sina grannar.

*) I motionen står här »internationellt övervägande», men har detta enligt meddelande av motionären berott på felskrivning.

Denna beredskap finner sitt uttryck icke blott i arméns ändamålsenliga beväpning, utrustning, utbildning och organisation, i gränssområdets fortifikatoriska förstärkande o. s. v., utan även i ett uppmärksamt studium av de angränsande ländernas stridsmedel. Ringaktandet av ett grannlands styrka kan leda till mycket olycksdiga följder. Så t. ex. saknade Frankrike 1870 ingående kännedom om den tyska armén, inlät sig huvudlöst i strid och blev grundligt slaget. Samma förhållande upprepades även med oss: för sju år sedan kände vi icke mycket till japanerna, ansågo deras armé svag och illa förberedd, trodde, att vi lätt och fort skulle få bukt med dem och — ledo fullständigt nederlag.

Järnvägs- och telegraflinjernas snabba utveckling, pressens ständigt ökade betydelse, behandlingen av riksintressen i parlament och folkförsamlingar, allt detta underlättar betydligt studiet av grannstaterna ur militär synpunkt och bringar till offentligheten åtskilligt, som förr hölls i hemlighet. Så t. ex. kan man nu ur officiella handlingar från vederbörande departement få många upplysningar angående ett lands ekonomiska förhållande, järnvägarnas trafikförmåga, sättet för arméns rekrytering o. d., vilket allt är av stor betydelse att känna i händelse av krig. Men jämsides härmed finnas många fakta, vilkas offentliggörande är förenat med fara för landets säkerhet, och vilka därför hållas hemliga. Och ju mer det ligger i ett lands intresse att hålla en del uppgifter angående desamma hemliga, desto fördelaktigare är det för grannstaterna att redan i fredstid få reda på dessa hemligheter.

De viktigaste upplysningar av hemlig natur, som det är önskligt att få redan i fredstid, kunna sammanföras i fyra rubriker, nämligen: den väpnade styrkan, terrängen i de sannolika krigsskådeplatserna, befolkningsförhållandena och slutligen de ekonomiska förhållandena.

Skriften, som innehåller många intressanta historiska redogörelser, återger också i slutkapitlet uttalanden från skilda tider om spioneri. Sålunda omtalas, att endast en författare förklarar sig öppet vara anhängare av spioneriet i alla dess former, nämligen Macchiavelli, vars återgivna uttalande dock synes hänföra sig allenast till spioneri under krigstid. Montesquieu uttrycker sig härom på följande sätt: »Spioneri skulle kanske kunna tålas, om det utfördes av hederliga människor, men då spioner utan undantag äro skurkar, kan man lätt göra sig en föreställning om vad spioneri är». Författaren själv framhåller följande: »Ur moralisk synpunkt kan man icke döma alla spioner över en bank. För att kunna bedöma var och en fullt rättvist, måste man allsidigt undersöka de motiv, som förmått honom att syssla med spioneri, och det sätt, på vilket han härvid gått till väga.» De olika sakkunniga omdömena sammanfattar författaren på följande sätt:

De flesta människor hava vant sig vid att betrakta spioneri som något ohederligt och vanärande, och ordet spion har blivit ett okvädinsord. Men ett sådant betraktelsesätt är oriktigt, ty »spioneri är icke ett brott, utan en moralisk

handling». Spioneriet har under olika tider och bland olika kretsar alltid haft sina försvarare.

De härförare, filosofer och jurister, som uttalat sig i denna fråga, kunna delas i tvenne grupper. En del tager icke under några omständigheter spioneriet i försvar, under det att andra däremot anse det tillåtet åtminstone i vissa fall och betrakta många spioner som hederliga människor, vilkas yrke är värt all aktning.

Spioneriet är emellertid en verklighet och en internationell företeelse och bör därför mer än som sker bliva föremål för internationell uppmärksamhet.

Det får naturligtvis skiljas mellan spioneri i fredstid och i krigstid. Under krig mellan två makter, då våldet och listen äro händelsernas drivkraft, lära några åtgärder för förekommande av spioneri vara hopplösa och utan ändamål. Däremot bör det icke få ifrågakomma, att under fred mellan två länder det ena skaffar sig kännedom om det andras militära förhållanden annorledes än med tillitande av de lojala medel, som äro medgivna och stå var och en till buds. Det måste till en början anses omoraliskt och som utslag av rättslig anarki, om ett land straffar spioneri inom det egna landet, men samtidigt själv anordnar, understöder eller gillar spioneri för egen räkning i det andra landet. Ett sådant oefterrätthetstillstånd är också ägnat att framkalla ömsesidig misstämning, när saken upptäckes, och fredssträvandenas uppgift är ju att förekomma alla orsaker till misstämning mellan staterna.

Denna sak har också den betydelse, att ett spioneri kan inom det land, där det äger rum, bidraga till att giva den allmänna opinionen falska föreställningar om världsläget och uppjaga föreställningar om överhängande faror, som icke föreligga. Ett land har rättighet att vara fredat även från sådana störande ingrepp i sin inrikespolitik, vilket för övrigt även är en samfällid internationell angelägenhet. Vad man vet är, att spioneri organiseras och utföres utan hänsyn till den politiska situationen för tillfället. Den är yrkesmässigt anordnad, därvid spionernas egna initiativ för att utmärka sig och förtjäna penningar säkerligen spela vida större roll än världshändelserna och instruktionerna. Även då spioneriet utgår från generalstaberna, är det i regel en yrkesmässig hantering, ty en generalstab har till uppgift, eller fattar vanligen såsom sin uppgift, att hava planer beredda för alla möjliga eventualiteter, sannolika såväl som osannolika. Denna åskådning har även den svenska statsministern givit uttryck för i sitt anförande uti Karlskrona sistlidne december månad. Han ytttrade därvid följande:

Över huvud finnes det icke någon som helst anledning att antaga, att någon främmande makts regering för närvarande umgås med planer på att angripa vårt land. Ty man är ingalunda, om man kallblodigt betraktar förhållandena, berättigad att draga så vittgående slutsatser av de visserligen högst beklagliga spioneriförsök, som under senare tid uppdagats. Sådana förekomma i alla länder, och skulle de verkligen äga betydelsen av tecken, som förebåda anfallskrig, skulle vi för länge sedan hava upplevat ett allas krig mot alla. Det ständiga, upphetsande talet om mot vårt land riktade anfallsplaner är icke lyckligt, utan kan tvärtom vara ägnat att på ett beklagligt sätt inverka på det goda förhållande vi önska upprätthålla till alla våra grannar.

Det svävar åtskilligt dunkel över spioneriväsendets förekomst och organisation i fredstid. Några internationella överenskommelser för att motverka eller begränsa detsamma lära icke förekomma. Med allmänna rättsgrundsatser och rättspraxis är det nog också ganska klen beställt, ehuru väl det får fastslås som en officiell grundsats, att under fredstid den ena makten ej får tillåta sig något spioneri i egentlig bemärkelse mot en annan makt, utan bör nöja sig med att med lojala medel skaffa sig den kunskap, som de anse sig ha intresse av att förvärva. De svenska militärattachéerna äro visserligen tillsatta uteslutande för att studera och avgiva rapporter om de militära förhållandena i det land, där de äro anställda. Men det har försäkrats under tecknad, att de äro strängeligen förbjudna att därvid inlåta sig på några illojala medel, som på minsta sätt smaka något av spioneri.

Den ovannämnda författaren uppger emellertid i sin skrift under kapitlet om spioneriväsendets organisation i fredstid, att »ingen torde numera förneka nyttan och nödvändigheten av spioneri och nästan varje land har spioner i sin tjänst». Han uppger också, att det är Tyskland, som för närvarande innehar främsta platsen i avseende på spioneriväsendets organisation, samt redogör närmare för denna organisation och dess metoder. Om saken i sin allmänlighet yttrar författaren bland annat följande:

För att spioneriväsendet skall göra så mycket nytta som möjligt, måste en fast organisation ligga till grund för detsamma. Om det endast får en tillfällig karaktär, kommer antagligen resultatet icke att motsvara utgifterna.

Upplysningar av militärt värde kunna i fredstid huvudsakligen erhållas från två källor: en del kommer från utrikesministeriets myndigheter, under det att andra leda sitt ursprung från krigsministeriets organ. Slutligen medverkar också inrikesministeriet genom sina poliser och gendarmer, då det gäller att uppsöka och avslöja utländska spioner.

Utrikesministeriet får militära meddelanden från sina agenter mera tillfälligt och jämförelsevis sällan. Ministeriets tjänstemän äro i allmänhet icke i stånd att

bedöma tillförlitligheten och värdet av de erhållna upplysningarna, och därför tjänar ministeriet endast såsom mellaninstans vid upplysningarnas överlämnande till de militära myndigheterna. Sålunda åligger det helt och hållet krigsministeriet att samla och bearbeta de hemliga upplysningarna och att organisera det militära spioneriväsendet. Men utrikesministeriet måste naturligtvis samarbeta med krigsministeriet. Sålunda bör det icke blott lämna meddelande om personer, som äro lämpliga till spioneritjänst, utan även leta upp sådana.

Det må nu förhålla sig i det tysta med dessa saker hur som helst. Ett faktum är i alla fall, att de ej våga sig fram i ljuset och att förutsättningar således föreligga att med stöd både av den verkliga rätten och en mellanfolklig officiell uppfattning med framgång upptaga frågan om spioneriväsendets avskaffande eller rimliga begränsning under fredstid. I varje fall måste denna sak upp på dagordningen mer, än som synes hava skett, för att på detta sätt småningom arbeta sig fram i den allmänna meningen och därigenom slutligen också kunna komma till några resultat. Rättskänslan kräver det, de ovannämnda realpolitiska förhållandena påkalla det och för fredssträvandena är det ett naturligt bidrag till stelnäggnen i uppbyggandet av världssamhällets rättsordning. För oss har frågan just nu i mer än ett avseende aktuell betydelse.»

Vådorna av spioneri för det land, som blir utsatt därför, ligga i öppen dag. Vid ett våldsangrepp på detsamma minskas dess försvarsmöjligheter, i mån som det lyckats den angripande makten att utforska dess försvarsanstalter och övriga förhållanden, som äro av betydelse för landets försvar, och även på lockelsen att företaga ett angrepp torde den omständigheten hava ett visst inflytande. Förekomsten av spioneri i ett land och dess uppdagande eller t. o. m. blott rykten därom kunna också vara ägnade att, som motionären framhållit, påverka den allmänna opinionen och uppjaga föreställningar om överhängande faror, som icke föreligga. Spioneriet kan visserligen vara ömsesidigt, och man skulle därför kunna anse, att i det stora hela det har föga inverkan på utgången av en krigisk förveckling. En sådan uppfattning kan möjligen hava sin riktighet, då motsatsförhållandet gäller i militär styrka ungefärligen jämnbördiga länder, men däremot icke, när det gäller större länder gentemot mindre, ty då är det av lätt insedda skäl de senare, som bliva mest lidande på spioneriets förekomst. Det skulle sålunda — oavsett att spioneriet från moralisk synpunkt är förkastligt — vara ett önskemål för ett land som vårt, att detsamma avskaffades eller åtminstone i görligaste mån begränsades.

Emellertid torde det icke förefinnas några utsikter att vinna detta

*Utskottets
yttrande.*

önskemål genom avlåtande av en skrivelse till Kungl. Maj:t på sätt motiönären föreslår. Spionerifrågan har hittills icke varit föremål för officiellt internationellt övervägande, åtminstone ej på Haagkonferenserna, och såvitt utskottet kunnat inhämta, har icke heller den av Kungl. Maj:t tillsatta svenska kommittén för utarbetande av förslag och vidtagande i övrigt av nödiga förarbeten för Sveriges deltagande i nästa Haagkonferens ansett sig böra söka få fram denna fråga. Därtill torde den också vara i alltför oförberett skick; och den är dessutom av så ömtålig natur, att kommitténs betänksamhet härvidlag är mycket förklarlig. Vissa rättsregler på detta område kunna möjligen tänkas bliva internationellt fastslagna, men spioneriet är ju till sin art sådant, att det sker i största möjliga hemlighet och utföres av hemliga agenter, och att göra staten ansvarig för dessa agenter åtgöranden torde icke vara möjligt, då staten aldrig kan tänkas officiellt medgiva och det väl svårigen kan officiellt påvisas, att den givit vederbörande något uppdrag att spionera. Även om genom svenskt initiativ spørsmålet kunde komma att upptagas till internationellt övervägande, synes sålunda föga utsikter förefinnas att på den vägen komma till något resultat.

Man kunde dock möjligen tänka sig, att spioneriet i fredstid till en viss grad skulle kunna begränsas därigenom, att det bleve genom en internationell överenskommelse fastslaget, att det land, vars representant i ett främmande land där gjort sig skyldig till spioneri vare sig direkt eller indirekt genom besoldade agenter, har begått ett brott emot folkrätten. Dylikt spioneri torde redan nu med hänsyn till den exterritorialitet, nyss nämnda personer åtnjuta i det främmande landet, allmänt anses vara folkrättsvidrigt, och där det förekommit och blivit uppenbart, har också vederbörande pläгат rappelleras. Några åtgärder därutöver för folkrättens respekterande i detta fall synas vara otänkbara på grund av de många omständigheter av synnerligen ömtålig natur, som äro förknippade med detta ämne.

Spioneriet i fredstid stämplas ju av det allmänna rättsmedvetandet som ett avskryvart brott och är även i alla länder belagt med stränga straff. Genom den lagstiftning mot spioneri, som genomfördes hos oss förra året, har vårt land sökt skaffa sig ett skydd, som man får hoppas skall såvitt möjligt inskränka spioneriet i vårt eget land. Med nu rådande internationella förhållanden torde det också vara så, att stränga straff i respektive länder för spioneribrott äro de enda skyddsåtgärderna emot desamma. I mån som det emellertid blir möjligt att genom internationella överväganden och överenskommelser begränsa spioneriet, finner ut-

skottet det vara självklart, att varje regering i vårt land bör göra vad göras kan och ej underlåta att vidtaga några åtgärder, som kunna leda till något resultat.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att herr Lindhagens motion nr 159 ej må till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 juli 1914.

På utskottets vägnar:

G. NIC. TORGÉN.

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet hava närvarit herrar: Torgén, Andersson i Höckerum, Bärge i Katrineholm, Bengtsson i Kullen, Bengtsson i Göteborg, Larsson i Dala, Johansson i Huskvarna, Hedlund, Eriksson i Lundby och Osberg.
